

CRISTIAN BĂDILIȚĂ
EMANUEL CONȚAC
(*editori*)

Și cerul s-a umplut de sfinți

*Martiriul în
Antichitatea creștină și în secolul XX*

Ediția a 2-a, revizuită

Oradea, 2026

Cuprins

Notă preliminară	7
Abrevieri	9
Cuvânt-înainte	
ANA BLANDIANA	11
Martiriul creștin în antichitate	
CRISTIAN BĂDILIȚĂ	15
Mărturisitori și martiri în Biserica primelor trei secole	
CRISTIAN LANGA	41
Persecuțiile anticreștine de la Nero până la Constantin cel Mare. Antichitatea reflectată în oglinda pătimirilor moderne	
ATTILA JAKAB	65
<i>Faptele și pătimirile martirilor</i> din Antichitatea creștină	
LUCIAN DÎNCĂ	89
Interpretări ale martiriului în Antichitate: Tertulian, Origen și Clement din Alexandria	
OTNIEL VEREȘ	119
Martiri ai Bisericii Greco-Catolice	
EPISCOP VIRGIL BERCEA	139
Rezistența prin credință	
ROMULUS RUSAN	159
Constantin Caraman în luptă cu ateismul comunist	
VASILICĂ CROITOR	171
Vladimir Ghika și teroarea istoriei	
ANDREI BREZIANU	209
Martiriu și mărturie: Vladimir Ghika la Jilava	
EMANUEL COSMOVICI	221

Metode de tortură și persecuție a creștinilor basarabeni, practicate de comuniști în timpul ocupațiilor sovietice NINA NEGRU	275
Tăcere și cuvânt: Biserica ortodoxă mărturisitoare și martiră. Trei sferturi de veac de prigoană în Rusia MONICA PAPAȘU	325
Un scenariu de tip <i>hold-up</i> : botezul într-o celulă de închisoare (Cazul N. Steinhardt) GEORGE ARDELEANU	359
Două ideologii ale morții, nazismul și comunismul; două morți spre viață: Maximilian Kolbe și Jerzy Popiełuszko IOAN-IRINEU FĂRCAȘ	377
Pastorul luteran Dietrich Bonhoeffer, martir al rezistenței antinaziste în Germania lui Hitler EMANUEL CONȚAC	403
Credință, mistică și misionarism în Gulagul românesc RUXANDRA CESEREANU	457
Persecuții împotriva creștinilor în lumea de azi DIDIER RANCE	469
Bibliografie generală	481
Autori	485

Notă preliminară

Volumul *Și cerul s-a umplut de sfinți...* cuprinde actele Colocviului Internațional „Martiriul în Antichitatea creștină și în secolul XX: teme, dezbateri, personaje”, organizat la Memorialul Sighet în perioada 2-5 iunie 2011 de către Academia Civică din România. Despre martiriu s-a scris foarte mult, atât din perspectivă ecleziastic-subiectivă, cât și din perspectivă istoric-obiectivă (ambele puncte de vedere fiind prezente și în volumul nostru). Cititorul poate consulta *Bibliografia generală* și titlurile menționate de fiecare autor în notele de subsol.

Cel puțin trei elemente definesc particularitatea colocviului de la Sighet despre martiriu. În primul rând, caracterul său „ecumenic”, nu în sens ideologic-militant, ci într-un sens *implicit*. Martiriul nu e un fenomen specific unei singure tradiții creștine, ci tuturor (ortodoxă, catolică, greco-catolică, baptistă, penticostală), așa cum reiese limpede și din paginile cărții de față. Dar tradițiile sau confesiunile creștine apar târziu în istorie, abia în secolul al XI-lea, proliferând ulterior, odată cu Reforma. În al doilea rând, pentru o corectă înțelegere a subiectului am consacrat, așadar, mai multe studii martiriului în Antichitate, analizând, pe baza textelor originale, specificitatea fenomenului, cauzele sale, modelele precreștine sau interpretările oferite de Părinții Bisericii. A treia particularitate a volumului constă în punerea față în față a martiriului din primele secole cu martiriul din secolul XX, dominat politic de cele două ideologii atee: comunistă și nazistă, care, în esența lor, pot fi privite ca ipostaze complementare ale neopăgânismului. Invitatul de onoare de la Sighet, teologul Didier Rance, fost director al organizației internaționale Aide à l'Église en

Détresse, încheie parcursul martirologic amintindu-ne că, și *astăzi, lângă noi, ori chiar sub ochii noștri*, milioane de creștini suferă persecuții (mai ales în China și în țările musulmane).

Colocviul de la Sighet a fost conceput și organizat împreună cu Ana Blandiana și Romulus Rusan, cărora țin să le mulțumesc încă o dată, la începutul acestor Acte, pentru entuziasmul cu care m-au însoțit vreme de zece luni, ei având rolul decisiv în finanțarea și organizarea practică. De asemenea, doresc să-i adresez mulțumiri speciale D-nei Ioana Boca, director executiv al Academiei Civice, pentru eficiența și profesionalismul Domniei Sale. În fine, mulțumiri li se cuvin prietenului Emanuel Conțac, care m-a însoțit la citirea, corectarea și editarea volumului.

Ediția a doua, actualizată, a beneficiat de o corectură integrală și de o îmbogățire a Bibliografiei generale.

CRISTIAN BĂDILIȚĂ

Cuvânt-înainte

ANA BLANDIANA

Ideea acestui colocviu îi aparține lui Cristian Bădiliță și, din punctul de vedere al locului în care s-a desfășurat colocviul – Sala de conferințe a Memorialului Victimelor Comunismului și al Rezistenței –, ea poate părea, prin alăturarea a două epoci atât de îndepărtate, oarecum extravagantă. Dar, deși istoria căreia îi este dedicat Memorialul începe în 1945, am acceptat această idee, asemănătoare unui compas cu o deschidere de două milenii, pentru că epocile aflate la capetele ei, oricât de diferite, seamănă totuși într-un mod tulburător. Globalizarea nu a fost descoperită în secolul XXI. Ea a mai fost inventată de Alexandru Macedon și organizată de Imperiul Roman. Lumea de la sfârșitul Imperiului Roman și lumea noastră sunt, în mod evident, sfârșituri de cicluri istorice, sfârșituri provizorii de lume în care, înainte de a dispărea, totul se amestecă, se pierd reperele morale, se șterg diferențele, se lichefiază definițiile, se face *tabula rasa* din criteriile de orice fel, pentru a obține o pastă cât mai uniformă din care să se poată modela altceva. A urmări o temă – aceea a martiriului – de-a lungul unor astfel de transformări, comparând ceea ce se întâmpla atunci cu ceea ce s-a întâmplat în ultimul secol, înseamnă a încerca să vedem ce este comun și ce este diferit în circumstanțele analizate, pentru a înțelege mai bine esența actului de credință împins până la ultimele consecințe, ca și înverșunarea de a-l distruge.

În ultimă instanță, dincolo de toate deosebirile, este vorba despre aceeași confruntare dintre dragoste și ură, în Antichitate nouitatea

absolută fiind reprezentată de creștinismul care așeza iubirea la temelia lumii și construia demnitatea din acceptarea umilinței, iar, în secolul nostru, noutatea fiind clamarea urii (de rasă sau de clasă) și transformarea ei în motor al istoriei. În ambele perioade, așezate la distanță de 2.000 de ani una de alta, structurile de putere au simțit dragostea, deci creștinismul, ca pe o forță profund subversivă și au încercat s-o distrugă.

Colocviul nostru s-a desfășurat, cum era de așteptat, de altfel, pe două planuri care au fost – stilistic, emoțional și științific – de intensități diferite și de coloraturi distincte: unul doct, impresionând prin subtilitatea erudiției, aparținând preponderent teologilor care au vorbit despre persecuțiile din primele secole creștine, și altul actual, referitor la persecuțiile din secolul XX, prezentate mai curând de istorici care, în pofida folosirii documentelor concrete, a datelor exacte și a analizelor obiective, n-au putut împiedica emoția să fie o componentă esențială a prezentării unor răni încă neînchise și a unor suferințe încă nepierdute în istorie. Cu siguranță zidurile Memoria-lului Victimelor Comunismului, între care s-a desfășurat dezbaterea și care au reverberat ideile îmbogățindu-le cu propriile argumente, au amplificat această emoție.

A existat însă în cadrul discuțiilor și un al treilea plan care nu a aparținut nici antichității, nici represiunilor totalitare ale secolului trecut, ci realității imediate, prezente și chiar viitoare. El a pornit de la ideea „rezistenței prin credință”, decalc evident după „rezistența prin cultură”, și admite că, așa cum rezistența prin cultură a funcționat doar în împrejurările în care a rezistat cultura, „rezistența prin credință” presupune supraviețuirea credinței. În discuțiile noastre despre martiriul creștin în secolul XX, întrebarea esențială care a revenit mereu a fost: în ce măsură a rămas vie credința, pentru ca prin ea să se poată rezista? Pentru că salvarea credinței înseamnă nu numai speranța de a putea fi salvate și celelalte valori umane, ci și șansa de a da în felul acesta un sens suferinței.

Răspunsul la această întrebare a fost diferit de la o țară comunistă la alta: în Polonia, credința a fost însăși coloana vertebrală a rezistenței politice; în Uniunea Sovietică, bisericile au fost transformate în săli de dans și depozite de măhuri și tomberoane de gunoi; în Iugoslavia, mănăstirile au fost desființate și reciclate în obiective turistice; în România, bisericile au fost translatate și închise în curțile interioare ale blocurilor ca să nu deranjeze peisajul socialist, sau au fost pur și simplu dărâmate. Dar, indiferent de metodele și intensitatea repressiunii, în peisajul lumii libere și globalizate de după '89, uluitorul răspuns la întrebarea de mai sus a fost că în țările din Est, victime ale acestei repressiuni, credința a rămas mai vie și mai intensă decât în marile democrații occidentale, în care nimic nu a fost interzis și totul a fost îngăduit.

La marea bazilică a Sfântului Anton din Padova, unul dintre cele mai importante centre de pelerinaj din peninsula italiană, călugării nu mai sunt italieni, ci lituanieni, unguri, polonezi, români, sloveni, slovaci pentru singurul motiv că tinerii italieni nu se mai călugăresc. Interdicția a fost mai creatoare decât libertatea, dragostea și dăruirea s-au conservat mai bine în suferință decât în indiferență și consum. Poate fi oare acest argument logic concluzia optimistă a unei dezbateri despre martiriu? Cu siguranță da, în măsura în care este și un semnal de alarmă asupra viitorului unei lumi căzute pradă propriei materialități golite de conținut, ca un fagure din care s-a scurs mierea eternității.

Autori

George ARDELEANU (n. 1961). Conferențiar la Departamentul de Studii literare al Facultății de Litere a Universității din București. În anul 2000 a publicat la editura Aula din Brașov micromonografia *N. Steinhardt*. A colaborat în 2007 la realizarea aparatului critic al ediției spaniole a *Jurnalului fericirii (El diario de la felicidad)*, în traducerea Vioricăi Pâtea și a lui Fernando Sanchez Miret. Este vicepreședinte al Fundației „N. Steinhardt”, membru în colectivul de editare a integralei Steinhardt (Mănăstirea Rohia și Editura Polirom) și coeditor, împreună cu Monica Pillat, al Integralei Dinu Pillat (Editura Humanitas). Doctor în filologie (2008) cu o teză despre N. Steinhardt care stă la baza volumului *N. Steinhardt și paradoxurile libertății* (Humanitas, București, 2009).

Cristian BĂDILIȚĂ (n. 1968). Istoric al creștinismului timpuriu, eseist, poet. Doctor al Universității Paris IV-Sorbona cu teza *Métamorphoses de L'Antichrist chez les Pères de l'Église* (Paris, Beauchesne, 2005, premiul Salomon Reinach al Asociației Eleniștilor din Franța; trad. românească, Polirom, 2006). Coordonator al traducerii Septuagintei în cadrul New Europe College, București (vol. 1-8, 2003-2011). Realizează o traducere comentată a Noului Testament în românește, din care au apărut deja 8 volume. Publicații reprezentative: *Oglinzile paradisului*, Decenu.eu, 2025; *Copilăria lui Isus*, Decenu.eu, 2025; *Teme, personaje, sărbători creștine și tradiționale românești: O enciclopedie ilustrată a creștinismului pentru secolul XXI*, Presa Universitară Clujeană, 2025; *Manual de anticristologie* (ediția a II-a, Vremea, 2011); *Glafire. Nouă studii biblice și patristice*, Polirom, 2008; *Les Pères de l'Église dans le monde d'aujourd'hui* (avec Charles Kannengiesser, Beauchesne, Paris, 2006); *Patristique et oecuménisme. Thèmes, contextes, personnages*, (Beauchesne, Paris, 2010).

Episcop Virgil BERCEA. A urmat, în perioada 1977-1981, Facultatea de Agronomie din cadrul Institutului Agronomic din Cluj-Napoca. După absolvire a fost repartizat la Stațiunea de Cercetări din Târgu Mureș, unde a

lucrat ca cercetător până în anul 1990. În timpul perioadei universitare a studiat clandestin teologia, fiind apoi hirotonit preot, în mod clandestin, pe 9 decembrie 1982, de către Î.P.S. Alexandru Todea. Ca preot, a desfășurat o activitate pastorală clandestină la Târgu-Mureș și în împrejurimi. În perioada 1990-1992 a urmat un stagiu de specializare în Teologie Dogmatică la Universitatea Urbaniana din Roma, încheind cu Licența în teologie („Bisericile particulare și Biserica Universală în contextul Enciclicii *Christi Fideles Laici*”). În 1992 s-a întors în țară, fiind numit Vicar General la Blaj și profesor de Teologie Dogmatică la Academia Teologică din Blaj. A fost consacrat episcop pe 8 septembrie 1994 și numit episcop auxiliar de Blaj, iar din 6 noiembrie 1996 este episcop la Oradea, mai întâi „coadiutor” al P.S. Vasile Hossu, apoi, din 8 iunie 1997, Episcop Eparhial. În 2003 a primit titlul de Doctor în Teologie după susținerea lucrării „Il mistero che unisce lo Spirito Santo alla Chiesa” la Universitatea Pontificală Urbaniana din Roma.

Ana BLANDIANA (n. 1942). Autoarea a 24 de volume de versuri, proză și eseuri în limba română și a 46 de volume apărute în 23 de limbi. Este laureată a mai multor premii naționale și internaționale, dar și subiectul a trei interdicții de publicare: 1959-1964, 1985, 1988-1989. După 1990, reînființează PEN Clubul Român, al cărui președinte devine. Este unul dintre inițiatorii Alianței Civice, pe care o conduce între 1991 și 2001. Fondator și președinte al Academiei Civice, care realizează, sub egida Consiliului Europei, la Sighet, primul Memorial al Victimelor Comunismului din lume. Este membră a Academiei de Poezie „Stéphane Mallarmé”, a Academiei Europene de Poezie și a Academiei Mondiale de Poezie (UNESCO).

Andrei BREZIANU (1934–2015). Prozator, traducător, eseist și comentator politic. Doctor în filologie, a predat Literatură universală și comparată la Catholic University of America din Washington DC (1990-1991). A susținut conferințe la Smithsonian Institution, Biblioteca Congresului din Washington DC, American PEN Club, Ohio State University, University of Indiana și George Mason University. Cărți publicate: *Odiseu în Atlantic* (premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor, Dacia, 1977), *Ieșirea la țărături* (Cartea românească, 1978), *Castelul romanului: etymologicum parvum* (Cartea Românească, 1981), *Tranșlații* (Dacia, 1982), *The Historical Dictionary of the Republic of Moldova*, (Scarecrow Press, 2000; reeditat, 2007), *Itinerarii euro-americane* (Albatros,

2004), *Între Washington și București* (Historia, 2006). Coautor al volumelor: *The A to Z of Moldova* (Scarecrow Press, 2010) și *A Case in Dynastic Communism* (Freedom Press, New York, 1988). Traduceri: Jonathan Swift, *Povestea unui poloboc* (Univers, 1971), *Jurnal pentru Stella* (Univers, 1973), Thomas à Kempis, *Imitatio Christi: Imitațiunea lui Christos* (Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, București, 1992; reeditări 1995; 2003). Preocupat de personalitatea lui Vladimir Ghika, a conferențiat despre acesta la Congresele Internaționale „Il Volto di Cristo” (Universitatea Urbaniana din Roma, 2008, 2009) și la Accademia di Romania (Roma).

Ruxandra CESEREANU (n. 1963) este poetă, prozatoare, eseistă. A urmat cursurile Facultății de litere din Cluj, pe care a absolvit-o în 1985. Actualmente este profesor la Departamentul de Literatură Comparată al Facultății de Litere din Cluj. Face parte din stafful *Phantasma*, Centrul de Cercetare a Imaginarului, de la Cluj, în cadrul căruia a susținut ateliere de scriere creatoare în poezie, proză și scenarii de film (2002-2023). A obținut de mai multe ori Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj și Premiul pentru cercetare de excelență al Universității Babeș-Bolyai, precum și Premiul Pen România, Premiul Asociației de Literatură Comparată din România și alte premii. A publicat 10 cărți de poezie, cea mai recentă fiind *Sophia România*, Casa de editură Max Blecher, 2021; 9 cărți de proză, cea mai recentă fiind *O autobiografie graffiti (despre dragoste și răzvrătire)*, Editura Cartier, 2025; 10 cărți de eseu și studii, cea mai recentă fiind *Lumi de ficțiune, lumi de realitate*, Tracus Arte, 2022. Multe dintre cărțile sale de poezie, proză, eseu au fost traduse în engleză, italiană, maghiară, franceză.

Emanuel CONȚAC (n. 1981) este doctor în filologie (Universitatea din București, 2010) și fellow al New Europe College – Institute for Advanced Study (București). Este membru fondator al colectivului care traduce „Biblia după textul ebraic”, din care au fost publicate până în prezent 5 volume la Editura Humanitas. Din 2015 coordonează colectivul de revizuire a versiunii Bibliei traduse de Dumitru Cornilescu (*Noul Testament*, 2019, *Pentateuhul*, 2021, Societatea Biblică Interconfesională din București). Volume de autor: *Dilemele fidelității. Condiționări culturale și teologice în traducerea Noului Testament*, Oradea, Ratio et Revelatio, 2023; *Cornilescu. Din culisele publicării celei mai citite traduceri românești a Sfintei Scripturi*, Oradea, Decenu.eu, 2024; *Noul Testament de la Alba Iulia (1648) și Reforma. Studiu istorico-filologic*, Oradea,

Ratio et Revelatio, 2024. A tradus 15 cărți și a publicat peste 50 de articole de biblică și filologie în reviste din țară și din străinătate.

Emanuel Apostol COSMOVICI (n. 1946), absolvent al Institutului Politehnic București. Căsătorit cu Mihaela Cosmovici; au patru fii și șaptesprezece nepoți. După 1989 a constituit o arhivă de istorie orală (cca 400 casete) privind istoria comunismului, în particular istoria Bisericii Greco-Catolice și a Bisericii Romano-Catolice din România în perioada persecuției (1944-1989). Din anul 2005 este cercetător acreditat la CNSAS. A fost invitat să facă parte, succesiv, din Postulaturile în faza română, pentru beatificarea următorilor martiri catolici: Monseniorul Vladimir Ghika (celebrată în 2013), Episcopul Anton Durcovici (celebrată în 2014) și cei șapte Episcopi Greco-Catolici (celebrată de Papa Francisc în 2019 la Blaj). După identificarea și lectura dosarelor corespunzătoare, a redactat argumentarea martiriului acestor prelați așa cum a fost aceasta cerută de *Congregația Cauzelor Sfinților* de la Vatican: (1) martiriul material – dovedirea morții nefirești produse de Securitate; (2) martiriul formal *ex parte persecutoris* – dovedirea existenței persecuției; (3) martiriul formal *ex parte Servi Dei* – prezentarea atitudinii anterioare și din timpul fazelor martiriale ale Servilor lui Dumnezeu. A publicat apoi mai multe volume și articole și a susținut conferințe pe teme mai sus menționate.

Vasilică CROITOR (n. 1975). Absolvent al Institutului Teologic Penticostal din București, pastor al Bisericii Penticostale „Betleem” (Medgidia) și al Bisericii „Flacăra Speranței” (Constanța). A continuat studiile la International Institute for the Study of Islam and Christianity din Londra și pe urmă la Regents Theological College (Nantwich, UK) a predat ulterior cursul de Islam la Centrul Român pentru Studii Transculturale de la Constanța. Este autorul cărții *Răscumpărarea memoriei. Cultul Penticostal în perioada comunistă* (2010, Succeed Publishing, Medgidia), care a stârnit vii dezbateri în cadrul comunității penticostale din țară și din diaspora. Ca traducător și editor, a coordonat apariția a peste două sute de cărți în limba română, prin Editura Succeed Publishing. Din anul 2023 este producătorul emisiunii *Cuvântul care dă viață*, la televiziunea Credo TV.

Lucian DÎNCĂ (n. 1971). Preot, călugăr romano-catolic în Congregația Părinților „Augustinieni Asumpționiști”, din 1995. După completarea primului ciclu de studii teologice la Institutul Catolic din Lille (Facultatea de Teologie),

bacalaureat canonic, a urmat cursurile ciclului doi și trei în vederea obținerii masteratului și doctoratului în teologie patristică, în cotutelă: Universitatea Laval, Facultatea de Teologie și de Științe religioase, Quebec, și Universitatea Concordia, Facultatea de Teologie, Montreal, Canada. În 2008 a susținut teza de doctorat sub conducerea profesorilor Charles Kannengiesser († 2019) și Paul-Hubert Poirier († 2025) cu tema: *Christocentrisme trinitaire chez Athanase d'Alexandrie*, publicată la Editura Cerf, Paris, 2012, cu titlul: *Le Christ et la Trinité chez Athanase d'Alexandrie* și în limba română, Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2015, cu titlul: *Cristos și misterul Sfintei Treimi în scrierile sfântului Atanasie de Alexandria*. Între 2008 și 2010 a predat teologie patristică la Facultatea de Teologie din Firenze, Italia. În prezent este directorul bibliotecii academice de studii patristice și bizantine a Centrului „Sfinții Petru și Andrei” din București, directorul Școlii Doctorale de Teologie și Studii Religioase a Facultății de Teologie Romano-Catolică, Universitatea din București, a publicat mai multe volume în teologie patristică și conciliile ecumenice din primul mileniu al Bisericii; colaborează la diferite reviste științifice, naționale și internaționale, de specialitate.

Ioan-Irineu FĂRCAȘ (n. 1976). Preot, conducătorul Misiunii Române Unite din München. Între anii 1995-2004 urmează cursuri de filozofie și teologie la Universitatea Pontificală Gregoriană și Institutul Pontifical Oriental din Roma obținând licența în filozofie și masterul în teologie, iar în anul 2016 doctoratul la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. A publicat studii și articole în revistele *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia Graeco-Catholica* din Cluj-Napoca, *Cultura creștină* din Blaj și *Perspective* din München. În anul 2016 a publicat la Editura Vremea volumul *Omul tuturor. Monseniorul Octavian Bârlea și pătimirile exilului românesc*.

Attila JAKAB (n. 1966) este doctor în teologie al Universității „March Bloch” din Strasbourg; specialist în istoria creștinismului timpuriu și al antisemitismului bisericesc maghiar între cele două războaie mondiale. În prezent este istoric la Memorialul Holocaustului din Budapesta, și redactor al revistei online *Hurbán*. În afară de numeroase studii și recenzii în diferite limbi, a publicat volumele: *20 siècles de prières chrétiennes* (Croire & Comprendre, Éditions du Signe, Strasbourg, 1999); *Ecclesia alexandrina. Evolution sociale et institutionnelle du christianisme alexandrin (IIe et IIIe siècles)*, (Christianismes anciens, 1, Editions

Peter Lang, Bern–Berlin, 2001 și 2004²); „*În slujba păcii, liniștii și securității țării*”. *Presa bisericească maghiară în perioada legilor anti-evreiești (1938-1942)*, Budapesta, 2021 (în maghiară); „...trebuie să trezim în ei... demnitatea lor umană...” *Imaginea țiganilor în presă în perioada Horthy (1919-1945)*, Budapesta, 2024 (în maghiară). A editat volumul: „*Different Race, Different Religion, Different Destiny*”. *The History of the Hungarian Holocaust. (Collected Studies)*, Budapesta, 2024. Împreună cu Cristian Bădiliță a editat: *Jean Cassien entre l’Orient et l’Occident. Actes du colloque international organisé par le New Europe College en collaboration avec la Ludwig Boltzmann Gesellschaft. (Bucarest, 27-28 septembre 2001)*, Beauchesne, Paris – Polirom, Iași, 2003.

Cristian LANGA (n. 1965), preot-greco-catolic. Licențiat în filologie (română și franceză) la UBB Cluj; fost bibliotecar la secția Colecții speciale (manuscrise, incunabule etc.) la BCU Cluj; bacalaureat în filozofie și teologie la Universitatea ecleziastică „San Damaso” din Madrid și Institutul de Filologie Clasică și Orientală „San Justino” din Madrid: licență și masterat în teologie și studii patristice la Institutul Patristic Augustinianum din Roma, din cadrul Universității Pontificale Lateranum; pastorație parohială la Roma (7 ani) și Cluj (din 2010), profesor la Seminarul Teologic din Cluj, colaborator la Cauza de beatificare a episcopilor martiri greco-catolici, nevrednic aspirant la Cer.

Nina NEGRU (n. 1955). Absolventă a Universității de Stat din Chișinău, Facultatea de Filologie. Studii de doctorat la Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași, Facultatea de Istorie. Experiență profesională acumulată la Muzeul Literaturii Române „D. Cantemir” din Chișinău, Ministerul Culturii și Cultelor, Biblioteca Națională a R. Moldova, *Jurnal de Chișinău*. Cronici și articole apărute în reviste din R. Moldova și România: *Destin românesc, Jurnal de Chișinău, Ortodoxia, Ex Ponto, Basarabia, Nistru, Orizont, Familia română, Luceașărul, Biblioteca, Magazin bibliologic, Tirageția, Luminătorul, Literatură și artă*. Lucrări publicate: *Bibliotecile Basarabiei și ale Transnistriei și conștiința de comunitate* (monografie), Chișinău, 2002. *Timpul și spațiul lecturii în R. Moldova – anchetă sociologică națională desfășurată în 2008: coordonator, autorul Raportului de cercetare* (Chișinău, 2013). *Pagini de critică și istorie literară* (Chișinău, 2022). *Sfinții canonizați ai neamului românesc – Sinteze istorico-agiografice și studiu introductiv* (Chișinău, 2022). *Protoiereul Sergheie Cetverikov. Paisie, starețul mănăstirii Neamțului*, traducere de episcopul Nicodim, starețul mănăstirii

Neamțului, ediție îngrijită, studiu introductiv (Chișinău, 2023). *Sfântul cuvios mărturisitor Iraclie, ultimul călugăr din Basarabia sub regimul comunist. Viața și opera*, ediție îngrijită (Chișinău, 2026).

Monica Papazu (n. 1954). Stabilită în Danemarca din 1980. A predat, ca lector, literatura comparată la Universitatea din Odense și teologia ortodoxă la Institutul de studii teologice post-universitare din Loegumkloster. Ține periodic conferințe la universitățile din Franța. În prezent: cercetător independent; membru al centrului de reflecție teologică *Tidehverv* și coredactor al revistei cu același nume. A publicat nouă cărți în limba daneză și peste o sută de eseuri pe subiecte literare, filozofice, teologice și de istoria culturii în daneză, franceză, engleză, neerlandeză și română. Cărțile în limba daneză: *Den ukendte Eugène Ionesco* („Necunoscutul Eugen Ionescu”), Copenhaga, Thaning & Appel, 1995; *Diamantbroen: Om den Orthodoxe Kirkes univers* („Podul de diamant: Despre universul Bisericii Ortodoxe”), Copenhaga, Anis, 1995; *Det sidste slag paa Solsortesletten: Den nye verdensorden – den nye totalitarisme* („Ultima bătălie de pe Câmpia Mierlelor: Noua ordine mondială – noul totalitarism”), Tidehvervs Forlag, 1999; *Det hvileløse hjerte: Essays* („Cor inquietus: Eseuri despre destinul Europei”), Skanderborg, Re-Formatio Forlag, 2004; *I Guds klare solskin: H.C. Andersens kristne eventyr og historier* („În lumina limpede a lui Dumnezeu: Andersen, scriitor creștin”), Copenhaga, Anis, 2006; *Kosovo – frontlinjen mellem kristendom og islam* („Kosovo – linia de front dintre creștinism și islam”), Vejle, Forskningsforlaget Rafael, 2007; *Signalement af Danmark og dansk aandsliv* („Danemarca și liniile de forță din cultura sa”), Tidehvervs Forlag, 2013; *Den politiske korrekthed og virkelighedens forsvinden: Filosofiske og politiske analyser i lyset af den nye kolde krig mod Rusland* („Corectitudinea politică și dispariția realității: Analize filosofice și politice în lumina noului război rece împotriva Rusiei), volum editat de Monica Papazu și Marie Krarup, Aarhus, Hovedland, 2019; *Alexander Zinoviev: Det totalitære eksperiment – Rusland og Vesten* („Alexandru Zinoviev: Experimentul totalitar – Rusia și Occidentul”), Tidehvervs Forlag, 2025.

Didier RANCE (n. 1947). Istoric al creștinismului, licențiat al Universității din Paris (Sorbona). Studii de masterat în istorie medievală și specializare în istoria bizantină. Hirotonit diacon în 1985. A petrecut zece ani în Orientul Mijlociu și în Africa, fiind implicat în numeroase operațiuni umanitare. Colaborator al

organizației AED („Aide à l’Eglise en Détresse”) și director al ramurii franceze a acestei organizații în perioada 1980-2005. Membru al Comisiei de la Roma pentru identificarea martirilor moderni (1995-2000). Autor a circa douăzeci de cărți despre martiri și Biserica persecutată, între care: *Chrétiens du Moyen-Orient, témoins de la Croix* (1989), *Tchèques et Slovaques, témoins de la foi* (1993), *Humanitaire et Charité* (1995), *Catholiques d’Ukraine, des catacombes à la lumière* (1991), *Roumanie. Courage et fidélité* (1994), *Albanie. Ils ont voulu tuer Dieu* (1996), *Pologne. Nous voulons Dieu* (1998), *Un siècle de témoins: les martyrs du XXe siècle* (2000, retip. 2002), *Prier 15 jours avec les martyrs chrétiens du XXe siècle* (2004), *Hongrie, comme à travers le feu: l’Église catholique sous le régime communiste: 1945-1989* (2006).

Romulus RUSAN (1934–2016). Scriitor, autor a 15 cărți de proză, reportaj și critică de film. După 1989 a fost implicat în numeroase activități civice și educaționale. Membru fondator al Alianței Civice (1990) și al Fundației Academia Civică (1994), care a realizat la Sighet, sub egida Consiliului European, Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței (inaugurat la 20 iunie 1997). Organizator al Centrului Internațional de Studii asupra Comunismului, care pregătește banca de date a Memorialului prin programul de istorie orală, achiziționarea de documente și arhive, prin simpozioane, ateliere de lucru, și prin Școala de vară. Editor a șase colecții de istorie care apar sub egida Memorialului: „Analele Sighet”, „Biblioteca Sighet”, „Documente”, „Istorie orală”, „Ora de istorie”, „Viața cotidiană” (48 de volume, 50.000 de pagini). Cărți de istorie recentă: *Cronologia și geografia represiunii comuniste* (2007), *România în timpul războiului rece* (2008), *Sfârșiți odată cu trecutul negru!* (coord., 2010), *Morți fără morminte în Bărăgan* (coord., 2011).

Otniel-Laurean VEREȘ (n. 1981). Clasicist, cu o teză de filozofia religiei la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj. Director al editurii Ratio et Revelatio. Cărți publicate: *Lectura textelor patristice – O problemă de abordare a Tradiției* (Editura Universității Emanuel, Oradea, 2007), *Scurtă monografie a comunității bisericilor creștine baptiste din zona Bihor de la începuturi până în 1961* (Editura Universității „Emanuel”, 2007). Coautor cu Ioan Pop, *Elemente de semiofizică aplicată* (Risoprint, Cluj-Napoca, 2010), Cristian Bădiliță, *Biserici, secte, erezii?*, Editura Vreamea, București, 2011. Traduceri din latină: Boethius, *Consolarea filosofiei*, în Colecția „Biblioteca medievală”, Polirom, Iași, 2011; Toma din

Aquino, *Summa Theologica*, vol. III, Secunda Secundae, qq. 151-160, Editura Polirom, Iași, 2016. Participare la proiectul *Septuaginta NEC-Polirom*: volumul IV, coautor cu Marius Cruceru, note la Cântarea cântărilor (Polirom, 2006); volumul V, note și introducere la Amos, Malachia și Micheea (Polirom, 2009).